

képezt sokszoros teljesítménnyel. E feltételek nélkül nincs legmagasabb szintű képzés és kelő differenciálódás. Ez az önállóság a kritikai szellemet fejlesztette – a kollégiumnak ezért kellett megszűnnie 1951-ben. A hatalmon levőkben kell lennie annyi felelősségérzetnek, hogy a nemzeti kultúra sorsát legalább 10–20 évre előgondolva alakítsák.

Mindehhez kapcsolódó, ugyancsak elodázhatatlan tennivaló a magyar oktatási rendszer radikális *tartalmi* reformja. A tanárok munkájának megbecsülése, a tőlük várt teljesítménynövekedés érdemi és anyagi vetülete nem az oktatásügy, hanem a politikai rendszer részortja és feladata.

Konklúzió. A Kulturális Fejlesztési Világevítettized sokrétű programegyütteséhez a magyar hozzájárulás a fentebb mondottak szerint a következő területeken képzelhető el: a) a civilizáció és kultúra fogalmának magyar szempontú definiálása egy szintetikus rendszerelméleti metodológia alapján; b) a fejlettség-fejlődés-fejlesztés, valamint a nemzeti identitástudat fogalmainak definiálása a fejlett polgári demokráciák – második (szocialista) vi-

lág – harmadik világ viszonyrendszerében. Nemzeti identitástudat csak a más, fejlettebb formációkhoz viszonyítva határozható meg; c) a magyar és lengyel kísérlet kulturális jelentőségének elméleti definiálása az UNESCO-program keretében; d) a magyar oktatási reform tartalmi és módszertani konzekvenciái a kultúrára és a nemzetközi kulturális kapcsolatokra nézve; a társadalomtudományok szervező elveként felfogott filozófia jelentőségének kimondása és az egyetemi humán stúdiumokban betöltött szerepének kimunkálása (kapcsolása például a tanári szaktárgyakhoz); f) a magyar társadalomfilozófusi-humántudományi-ideológiai váltógarnitúra szervezett kiválasztása és képzése nemzetközi színvonalon; az Eötvös Kollégium újjáalakítása a hagyományos elvek és az új feltételek szerint; g) a fentebb mondottak szociológiai alátámasztása végett javasolom annak felmérését, hogy a konferencia résztvevői milyen módokon, milyen képzési feltételek, kapcsolatok, mesterek jóvoltából jutottak el arra a szintre, ahol jelenleg vannak.

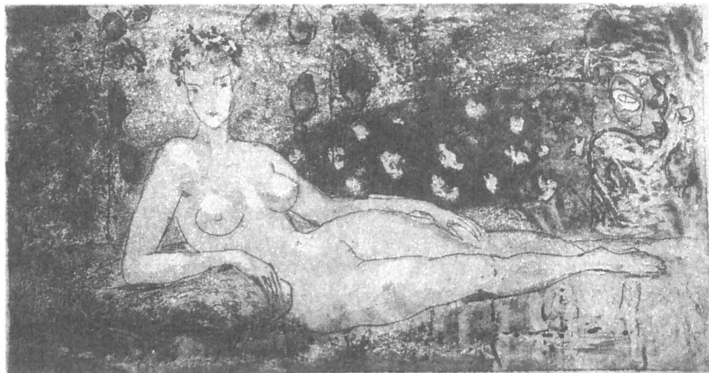
Nagy Géza

Kultúra a belgyógyászaton

Otthon lesz-e nálunk a kultúra – kulturált lesz-e az otthonunk? S ha igen, mikor, hogyan? Költői a kérdés – váteszi választ igényel. Nem a vágyainkból, hanem a valóságból kell kiindulnunk. A mai magyar valóság súlyos betegségekkel terhes. Bevallottan – nem kis viták után – válságként definiáljuk. Pedig, szerintem, a válság még csak ezután köszönt ránk. Gyarló hasonlattal: országunk, társadalmunk idült rendellenességekkel, fájdalmakkal, fokozatosan rosszabbodó állapotban, tehetetlenül fekszik – a belgyógyászati osztályon. Naponta hőmérőzik, naponta adagolnak belé különböző, gyógyító hatásúnak vélt, rapiditást lassító, fájdalomcsillapító tablettákat és injekciókat, állandó megfigyelés alatt tartják, gyakorta konzíliumot ülnek fölötte. A naponta készülő diagnózisok azonban egyre jobban hitelesítik a sejtést, a gyanút: elkerülhetetlen a műtéti beavatkozás. S tudvalévő: bonyolult, hosszú ideig tartó, beláthatatlan következményű műtét előtt szinte már nem is érzi magát betegnek, mivel agyon van roborálva és szedálva. Még az is ildomos, hogy a beteget fölvilágosítsák: műtét lesz, de rutin jellegű. A beteg ettől szorong,

de bízik, mivel „rutin jellegű”. Nem fog belehalni, hanem hamar lábára áll, kutya baja sem lesz. Pia fraus – az orvosok és az aggódó hozzátartozók egyaránt elfogadják létjogát. Indok is van rá, a vulgáris lélektanból merített: miért idegesítenék a beteget, szükség van a nyugalmára, a bizalmára, a reménykedésére, hogy partner legyen. S persze ez a hazugság a leendő felelősségben egyetértő cinkossá teszi az orvost és az aggódó hozzátartozót. Mindkettőnek szüksége van erre a titkos záradékra: az orvost csak a hozzátartozó vonhatja felelősségre, ha a beteg mégis meghal, a hozzátartozó pedig fölrértékelődik azzal, hogy igazat mondanak neki. Tudathasadás és tudathasítás ez – de még nem válság. Válság a műtét után következik be, akkor, amikor a sebláz, a tüdőgyulladás-veszély, a kóma a realitás. Úgy vélem: mi még a krízis előtt vagyunk, különös nyíltságú, érdek-cinkos helyzetben, amelynek fortélyosságához tartozik a bizonytalanság, hogy nem tudjuk, a három szereplős színjátékban mi orvosok, hozzátartozók vagy betegek vagyunk-e? Mivel ezek is, azok is lehetünk, okkal!

Ilyen szimptomáktól bélyegesen nehéz ne-

kem a kultúráról gondolkodnom – a kultúra ugyanis bennem az egészségesség eszméje, mivel nem tudom annak tartani a fertőzött kultúrát. Ha valamelyest is igaz látélet gyanánt sarkított hasonlatom – akkor jelenkori hazánkban *általánosítottan* nem beszélhetünk kulturáltságról. Természetes: vannak művelt és kulturált emberek, vannak örökletes és újkeletű értékei a kultúrának – de ezek egyelőre nem alapkövei a közmegegyezéssel kulturáltságnak, s ami kiábrándítóbb: még az igényének sem. Az okok, szerintem, messze és mélyre vezetnek. Ha a ma kulturátlanságáról beszélek – ami nem lehet skandalum, sőt a botrányos negatívumokkal akár licitálhatunk is –, megte-remtődik óhatatlanul egy hamis képzet, miszerint ezen a tájon valaha volt közmegegyezéssel kulturáltság. Hiszen: zülleni csak valamely csúcshoz viszonyítva lehet. És itt rögződnek a paradoxonok: ha 1989-ben konstatáljuk a beteges kulturátlanságot, akkor az elátkozott kádári konszolidációnak jobbnak kellett lennie ehhez képest. Ezt a tudatzavart és önismeretminősítő tévesztést én örökletesen kompenzációs- nak tartom. Ezen a tájon nem jutott idő a szuverén és állandó értékek kihordására. Nem jutott rá mód, néha még esély sem. Az alkalmazkodás és az alkalmazás kényszere diktált értéket is, emiatt lehetett, hogy oly sokszor igeneltünk idegen újat, majd bukása után táltosos ősidőkbe fordultunk. Keserű kimondani: ez a nép úgy tudta megőrizni a létét, hogy földadta szuverenitását, s úgy deklarálta magát az elnyomások múltán szuverénnek, hogy át-másolt vágyott létszínvonalat. Nem a nép a vétkes. Olyannyira nem, hogy az évszázados szolgaságban ki tudta gyöngyözni magából halhatatlan kulturális értékeit – igaz, ehhez szükségeltetett, hogy évszázados, szinte válto-

zatlan elnyomatásának súlya nehezedjék rá. Egyszerűbben: a feudalizmus gyakorlati és elvi lényege itt úgy fojtotta meg csírájában a kultúra fejlődését, hogy közben konzerválta vadvirágos kincseit. Ez a népre értendő – nem a nemzetre. A nemzet máig antagonisztikus egység ezen a tájon: jelzik ezt az anakronisztikusnak tetsző, mégis valóságos elkülönülési szándékok, azok, amelyek ugyan visszautalnak mindig valamely érdemi kezdeményre, de igazi kifutásuk sosem lehetett, eleve kompromisszumok és megalkuvások metelyezték, eleve meg hasonlításra kényszerültek. Ne áltassuk magunkat, legalább ma ne: szinte egész történelmünk ennek a tanulságos példázata, Szent Istvántól máig. Itt minden volt egyszerre jó és rossz – és szükségesen muszáj. Itt folyton át kellett értékelni a múltat, és folyton újra kellett értékelni visszamenőleg. Itt gond lehetett, hogy ki a magyar, és nem lehetett gond, hogy ki a magyar. Itt nem lehetett megnyugvásosan eldönteni Görgei szerepét – de periódusonként lehetett így, vagy úgy. Itt Kossuth volt a zászlón, amikor Széchenyi nem lehetett rajta, és Széchenyi, amikor Kossuthnak kellett kussolnia. Itt Martinovics úgy forradalmár, hogy rendőrspicli, itt Táncsics úgy magyar, hogy horvát és szlovák, itt Radnóti néha zsidó, néha katolikus, néha csak költő, itt Veres Péter hol lángelme, hol lapító paraszt, hol báb. A példák végtelen számban szaporíthatók. Én csupán jelzésül és jellemzésül idéztem néhányat. Itt, ezen a tájon a fortélyos bizonytalanság volt az állandó. Tragikus, hogy szinte mindig feudalisztikus korlátok között. És ez a feudalisztikus kusság – különös meg hasonlottságként – szuverenitásának alkalmazására készítette az embert. A szuverenitás alkalmazása ilyen előzmények után eleve torzót ígér, még kiemelkedő